

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

В. Є. Єрмаченко

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень

07 Управління та адміністрування
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
третій (освітньо-науковий)

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

вибіркова
українська

Завідувач кафедри банківської справи і
фінансових послуг

Колодізев О.М.

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

2019

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні банківської справи і фінансових послуг
протокол № 2 від 12 вересня 2019 року.

Розробники:

д.е.н., проф. кафедри фінансів

д.е.н., проф. кафедри банківської справи і фінансових послуг

к.е.н., доц. кафедри фінансів

Проноза П.В.

Чмутова І.М.

Берест М.М.

Лист оновлення та перезатвердження програми навчальної дисципліни

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни:

Сучасне економічне становище в Україні характеризується наявністю кризових явищ різної глибини та ступеня складності. Падіння основних макроекономічних показників, скорочення обсягу інвестицій в економіці, девальвація національної валюти та інші прояви кризи на макрорівні супроводжуються падінням прибутковості суб'єктів господарювання, зростанням кількості неплатоспроможних та збиткових підприємств, а також іншими проявами кризових явищ. Основою підходу до вирішення проблеми наявності збиткових підприємств в українській економіці й у ході цього найбільш актуальним завданням сьогодення є не їх збанкрутування, а саме відновлення платоспроможності, виведення підприємств, що знаходяться у стані кризи, спочатку на беззбитковий, а потім і на прибутковий рівень діяльності. Це потребує застосування до таких суб'єктів господарювання спеціальних методів та інструментів антикризового фінансового управління, реалізація яких дозволяє спрямувати їх на шлях фінансового оздоровлення.

Необхідність забезпечення стабільності банківського сектору вимагає від банків створення нових механізмів пристосування до глобальних змін зовнішнього оточення. Крім того, внутрішнє середовище сучасних банків постійно ускладнюється завдяки зростанню кількості здійснюваних операцій і послуг та їх різноманітності, а також унаслідок багатоаспектності управлінських впливів, що виробляються системою фінансового менеджменту, інструментарій якого стає усе більш масштабним та розгалуженим. Високий рівень складності зовнішнього і внутрішнього оточення банку, а також процесу фінансового менеджменту створює потребу в його поділі на управлінські процедури, які забезпечуються вибором відповідних інструментів та методів, що в сукупності складають зміст технологій управління фінансами. Такі сучасні комплексні технології, як фінансовий контролінг, збалансована система показників, бенчмаркінг сьогодні мають розглядатися як дієвий стратегічний інструментарій, що дозволяє зорієнтувати діяльність банку на досягнення поставлених цілей та сприяє підвищенню результативності його функціонування.

Навчальна дисципліна «Забезпечення фінансової стабільності в умовах глобальних викликів» є вибірковою та вивчається згідно з навчальним планом підготовки здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» (спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»).

Мета навчальної дисципліни:

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування у здобувачів системи фундаментальних знань та компетентностей щодо науково обґрунтованого застосування на практиці методів, моделей та засобів діагностики наявності кризових явищ, володіння інструментарієм виведення суб'єктів господарювання зі стану фінансової кризи і забезпечення їх стійкого функціонування в майбутньому, прийняття управлінських рішень у сфері банківських фінансів на основі застосування сучасних спеціальних і комплексних технологій та дослідницької діяльності стосовно виявлення закономірностей руху фінансових потоків банку та розроблення методичних підходів щодо їх раціоналізації.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Забезпечення фінансової стабільності в умовах глобальних викликів» є:

формування комплексного уявлення про сутність кризових явищ на макро- та мікрорівні;

засвоєння основних принципів та методів антикризової діагностики, а також оволодіння методичними засадами щодо формування фінансового інструментарію

оздоровлення функціонування підприємства;

дослідження передумов використання сучасних технологій управління фінансами банків України;

засвоєння та використання знань теоретичних основ формування технологій управління фінансами банку;

набуття вмінь формування системи показників для вибору спеціальних технологій управління фінансами банку;

обґрунтування вибору спеціальних технологій управління фінансами банку;

визначення готовності банку до запровадження комплексних технологій управління фінансами;

використання збалансованої системи показників як комплексної технології управління фінансами банку;

засвоєння методів реалізації технологій бюджетування, фінансового контролінгу, бенчмаркінгу у банку.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Курс	1А	
Семестр	1	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	16
	практичні	24
Самостійна робота		110
Форма підсумкового контролю	Залік	
Попередні дисципліни: «Гроші та кредит», «Статистика», «Фінанси», «Міжнародні фінанси», «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Аналіз банківської діяльності», «Фінансовий облік у банках», «Інвестиційне кредитування», «Центральний банк і грошово-кредитна система», «Фінансовий менеджмент і контролінг у сфері бізнесу»	Наступні дисципліни: Дисципліни професійного спрямування за відповідною спеціальністю	

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність розуміти та діагностувати причини виникнення фінансової кризи на підприємстві	Уміння розуміти та визначати фактори, що привели до виникнення кризових явищ на підприємстві
	Уміння формувати інформаційне забезпечення санаційного контролінгу
	Уміння розуміти та використовувати методи санаційного контролінгу
Володіння категоріальним апаратом кризового та санаційного управління	Розуміння сутності та класифікаційних аспектів санації як інструменту та процесу фінансового оздоровлення
	Знання законодавчих аспектів та механізмів фінансового оздоровлення діяльності суб'єктів господарювання
	Розуміння змісту поняття «криза» та сучасних підходів до змісту поняття «антикризове управління»
Володіння навичками щодо формування та практичного застосування фінансового інструментарію в процесі	Уміння визначати обсяг потреби в капіталі та джерела його фінансування
	Уміння визначати оптимальну структуру капіталу суб'єкта господарювання з використанням правил фінансування

санації підприємств	Розуміння змісту та структури внутрішніх джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві
	Розуміння змісту та структури зовнішніх джерел фінансування санаційних заходів
	Уміння визначати обсяг та джерела залучених фінансових ресурсів для проведення санації
Здатність до розробки стратегії фінансового оздоровлення підприємства	Знання видів санаційних стратегій та розуміння їх економічних характеристик
	Вміння формувати цілі санаційної стратегії
	Вміння обирати інструментарій реалізації санаційної стратегії в залежності від стану зовнішнього середовища функціонування підприємства
	Вміння будувати стратегічну карту для підприємства, що санається
Володіння знаннями щодо правових аспектів банкрутства та санації підприємств та навичками їх застосування	Розуміння сутності, функцій та завдань інституту банкрутства в економіці
	Знання законодавчих вимог та послідовності реалізації процедур санації, мирової угоди, розпорядження майном та ліквідації підприємства
	Вміння розробляти план санації та його складові частини
Здатність до застосування на практиці категоріального апарату та методологічних основ антикризової фінансової діагностики	Здатність до розуміння змісту, форм та методів антикризової фінансової діагностики
	Здатність діагностувати зародження та розвиток кризових процесів в реальному секторі економіки на основі поглибленого аналізу статистичної інформації
Здатність до раннього розпізнавання зародження і розвитку кризових процесів в економіці	Здатність проводити діагностику стану реального сектора економіки країни
	Здатність діагностувати дисбаланси та диспропорції в економіці та класифікувати їх
Здатність до практичного застосування сучасних інформаційних систем для розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів	Здатність до раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки
	Здатність до застосування сучасних методів і моделей для розробки сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів
Здатність до визначення сучасного стану технологічних теорій в економічному і фінансовому управлінні	Здатність виявляти тенденції розвитку технологій управління фінансово-економічними процесами;
	Здатність виділяти сферу використання спеціальних та комплексних технологій управління фінансами банку
Здатність до характеристики теоретичних основ фінансового менеджменту банку	Здатність виділяти складові системи фінансового менеджменту банку;
	Здатність застосовувати принципи технологічного підходу у фінансовому менеджменті банку
Здатність до визначення елементів системи фінансового інжинірингу у банку	Здатність визначати доцільність запровадження інноваційних фінансових інструментів та технологій у рамках фінансового інжинірингу;
	Здатність виявляти сучасні інноваційні тренди у банках
Здатність до визначення елементів вибору спеціальних технологій управління фінансами банку	Здатність формувати систему показників для вибору спеціальних технологій управління фінансами банку за основними банківськими операціями;
	Здатність враховувати етап розвитку банку при виборі спеціальних технологій управління фінансами

Здатність до визначення готовності банку до запровадження комплексних технологій управління фінансами	Здатність оцінювати ефективність відтворення фінансових ресурсів банку; Здатність визначати рівень готовності фінансових менеджерів банку до використання комплексних технологій управління фінансами за їх основними компетентностями; Здатність визначати ступінь формалізації та інформаційного забезпечення фінансового менеджменту банку; Здатність здійснювати аналіз зрілості системи фінансового менеджменту банку
Здатність до застосування збалансованої системи показників як комплексної технології управління фінансами банку	Здатність формувати склад збалансованої системи показників банку з використанням факторного аналізу; Здатність розподіляти показники збалансованої системи показників банку на відстрочені та випереджальні; Здатність визначати цілі і показники за підсистемами збалансованої системи показників: «фінанси», «клієнти», «бізнес-процеси», «розвиток персоналу»; Здатність будувати стратегічні карти банку на основі збалансованої системи показників
Здатність до реалізації технології бенчмаркінгу в банку	Здатність здійснювати вибір процесів та об'єктів для бенчмаркінгового порівняння; Здатність обґрунтовувати склад показників для бенчмаркінгу; Здатність визначати банк-еталон в процесі бенчмаркінгу; Здатність здійснювати аналіз показників банку-реципієнта та банку-еталона в процесі бенчмаркінгу; Здатність визначати напрями покращення функціонування банку-реципієнта
Здатність до застосування технології фінансового контролінгу в банку	Здатність формувати систему показників фінансового контролінгу банківської діяльності; Здатність розробляти діагностичний інструментарій фінансового контролінгу; Здатність аналізувати відхилення у системі фінансового контролінгу у банку; Здатність діагностувати ефективність системи фінансового контролінгу у банку

3.Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1 Інструментарій фінансової стабілізації

Тема 1. Теоретичні аспекти зародження та розвитку патологічних кризових явищ в реальному секторі економіки країни

1.1. Наукова складова антикризової фінансової діагностики

Місце антикризової фінансової діагностики в системі державного управління. Значення антикризової фінансової діагностики в управлінні державними фінансами, фінансами підприємств й організацій як методу обґрунтування управлінських рішень, виявлення резервів, оцінки економічної ефективності господарювання. Сфера застосування антикризової фінансової діагностики. Предмет антикризової фінансової діагностики. Об'єкт антикризової фінансової діагностики. Теоретико-методологічні підходи з раннього виявлення зародження і розвитку кризових процесів у реальному секторі економіки України. Зміст і задачі антикризової фінансової діагностики на різних стадіях циклічного розвитку економіки.

1.2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці

Циклічна фінансова криза. Технічний підхід до виявлення фінансової кризи. Теорія економічних циклів. Хвильова теорія Елліота. Короткострокові, довгострокові та середньострокові економічні цикли. Цикли К. Жигляра. Кейнсіанська теорія ділового циклу. Теорія раціональних очікувань. Теорія реального ділового циклу. Парадигмальна теорія Т. Куна.

Специфічні фінансові кризи. Класифікація кризових явищ. Сутність та зміст фінансових криз. Історія світових фінансових потрясінь.

1.3 Методи діагностики стану реального сектора економіки країни

Класифікація економіко-логічних прийомів і галузь їхнього застосування. Прийом порівняння, його застосування в аналізі міжгалузевого балансу. Бази порівняння. Ідентифікація провідних видів економічної діяльності. Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на динаміку, темпу зростання та приросту ВВП за рахунок їх масштабності і динамічності. Визначення внеску внутрішнього і зовнішнього ринків на динаміку виробництва продукції та послуг. Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку ємності внутрішнього ринку. Визначення внеску вітчизняної продукції і послуг та імпорту на динаміку ємності внутрішнього ринку. Оцінка впливу видів економічної діяльності на приріст виробництва продукції та послуг в країні через коефіцієнт прямих витрат. Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку імпорту продукції і послуг. Ідентифікація видів економічної діяльності, що визначають дефіцит (профіцит) торгівельного балансу. Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку експорту продукції і послуг.

Тема 2. Підходи до раннього розпізнавання зародження і розвитку кризових процесів в економіці

2.1. Класифікація методів і прийомів аналізу розпізнавання кризових процесів в економіці

Визначення впливу зростання цін на експортну та імпортну продукцію та послуги на дефіцит (профіцит) торгівельного балансу. Оцінка впливу технологічності експортованої й імпортованої продукції та послуг на дефіцит (профіцит) торгівельного балансу. Специфіка застосування методів і прийомів аналізу при логіт- і пробіт-модельованні та сигнальному підході. Основні принципи пошуку резервів. Взаємозв'язки та взаємозалежності окремих показників. Стратегічний аналіз. Передбачення та визначення наслідків стратегічних рішень.

2.2. Сутність понять «дисбаланс» і «диспропорції» в економіці та їх класифікація

Проблема глобальних дисбалансів, що зачіпає найбільші світові економіки: США, Китаю, Японії та ЄС. Показники платіжних балансів країн світу. Глобальний дисбаланс дефіциту торгового балансу. Аналіз епізодів тривалих великих дисбалансів рахунку поточних операцій в окремих країнах світу, згідно з переліком МВФ. Розподіл країн світу за кластерами залежно від зміни ВВП і сальдо рахунку поточних операцій. Розподіл груп країн світу за дефіцитом (профіцитом) сальдо рахунку поточних операцій. Сутність поняття «дисбаланс» в економіці. Зовнішні й внутрішні дисбаланси та їх порогові значення. Дисбаланс заощаджень та інвестицій. Основні визначення сутності поняття «диспропорції». Диспропорції за рівнями економіки. Диспропорції попиту. Диспропорції пропозиції. Диспропорції цінові. Диспропорції інвестиційної достатності. Диспропорції боргового навантаження. Диспропорції платоспроможності.

2.3. Формування «пузирів» у реальному секторі економіці, їх класифікація та ідентифікація

Теорії виникнення «пузирів» в економіці. Фінансовий «пузир». Спекулятивний «пузир». Ціновий «пузир». Іпотечний «пузир». Фондовий «пузир». Вплив «пузирів» на економіку. Основні стадії розвитку «пузиря». Трагування сутності поняття «пузир»

стосовно реального сектора економіки. Класифікація видів «пузирів» в економіці. Причини виникнення «пузирів». Недоліки та переваги «пузирів» в економіці. Життєвий цикл «пузиря» в економіці. Модель формування «пузирів» в реальному секторі економіки країни.

Тема 3. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

3.1. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни

Розрахунок інтегральної оцінки ризиків як результат оцінок ймовірності реалізації явища і його впливу на економіку України. Показники обстеження підприємств за класифікаційними ознаками. Основні економіко-математичні моделі, які використовуються при прогнозуванні показників соціально-економічного розвитку країни. Індикатори циклів за методикою НБЕІ США. Аналіз прогнозних оцінок і фактичних результатів соціально-економічного розвитку країн світу. Вибір випереджальних індикаторів. Критерій Стьюдента. Критерій Фішера. Непараметричний критерій Уїлкоксона. Побудова багатофакторної регресійної моделі. Логістична функція розподілу в logit-моделях. Модель із цензурованими даними (tobit-модель). Оцінка моделі на панельних даних. Системи раннього розпізнавання на основі сигнального підходу. Розподіл сигналів про кризу.

3.2. Теоретичні підходи до імітаційного моделювання кризових процесів в економіці

Діаграми потоків і петлі зворотних зв'язків основних блоків моделі Дж. Форрестера. 10 сценаріїв моделі Д. Медоуза. Балансово-економетрична модель К. Михайленко. Моделі функціонування окремих галузей економіки.

3.3. Побудова імітаційної моделі розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки України

Структурно-логічна схема моделі розвитку кризових процесів у реальному секторі економіки України. Методика розробки імітаційної моделі розвитку кризи в системі імітаційного моделювання. Побудова діаграми причинно-наслідкових зв'язків в імітаційній моделі розвитку кризових процесів у виробництві.

Тема 4. Санація як інструмент антикризового управління підприємствами

4.1. Категоріальний апарат та класифікаційні аспекти санації підприємств

Санація як економічна категорія. Підходи до розуміння сутності санації. Форми та види санації. Характеристики видів санації залежно від ступеня кризи на підприємстві. Приналежність класифікаційних ознак санації до сфери спрямованості дій суб'єктів санаційного процесу. Взаємозв'язок характеристик санації підприємства.

4.2. Методичні підходи до санації суб'єктів господарювання: правовий та економічний аспекти.

Законодавчі аспекти реалізації механізму санації. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» як правова база здійснення процедури санації. Класифікація процедур санації підприємств в правовому полі чинності Закону. Методичні підходи до санації як економічного інструмента фінансової стабілізації підприємств. Класична модель санації. Система двоступінчатого проведення санаційних заходів. Загальна модель санації за механізмом відновлення платоспроможності підприємств.

Тема 5. Технологія санаційного контролінгу та аудиту

5.1. Передумови та теоретичне підґрунтя розробки санаційної стратегії підприємства.

Сутність санаційної стратегії підприємства. Місце санаційної стратегії серед складових загальної економічної стратегії підприємства. Структура цілей санаційної

стратегії. Функціональна структура санаційної стратегії підприємства. Функції санаційної стратегії. Взаємозв'язок функціональних складових санаційної стратегії та напрямків реалізації санаційних заходів. Види стратегій санації.

5.2. Інструменти та методи санаційного контролінгу.

Інструменти контролінгу: вартісний аналіз, нуль-базис-бюджетування, портфельний аналіз, бенчмаркінг, ABC-аналіз. Система раннього попередження та реагування. Система управління ризиками підприємства. Дискримінантний аналіз. Прогнозування банкрутства. Методи прогнозування банкрутства. Моделі Е. Альтмана, Г. Спрінгейта, Р. Ліса, В. Бівера, О. Терещенка. Методи контролінгу: опитування (анкетування), факторний аналіз відхилень, аналіз точки беззбитковості, вартісний аналіз, портфельний аналіз.

5.3. Зміст та розроблення плану санації підприємства.

План фінансового оздоровлення підприємства, суб'єкти, що його складають. Принципи розробки плану санації. Склад, обсяги та структура плану санації. Методологічні основи та порядок складання плану санації. План маркетингу та оцінювання ринків збуту. План виробництва та капіталовкладень. Організаційний план. Фінансовий план. Аналіз шляхів досягнення беззбитковості підприємства. Оцінка результатів та ефективності фінансової санації підприємства.

5.4. Сутність та основні завдання санаційного аудиту.

Сутність санаційної спроможності підприємства. Визначення санаційної спроможності підприємства як головна мета санаційного аудиту. Завдання проведення санаційного аудиту. Характерні риси санаційного аудиту. Замовники санаційного аудиту. Програма аудиту.

Тема 6. Методичне забезпечення діагностики кризового стану підприємства

6.1. Методичний підхід до оцінки глибини кризи на підприємстві.

Формування інформаційного забезпечення діагностики глибини розвитку кризових явищ на підприємстві. Вибір та обґрунтування показників, що характеризують розвиток кризи в діяльності суб'єкта господарювання. Підходи до градації розвитку кризових явищ. Характеристика класів кризи підприємства. Ретроспективна та перспективна діагностика кризового стану підприємств. Методи прогнозування, що застосовуються для діагностики розвитку кризи.

6.2. Матрична модель вибору санаційної стратегії підприємства.

Застосування матричного підходу до побудови матриці санаційних стратегій. Типи санаційних стратегій та їх взаємозв'язок з класами кризи на підприємстві. Вибір інструментарію реалізації санаційної стратегії в залежності від стану зовнішнього середовища функціонування підприємства. Формування економічного змісту складових матриці санаційних стратегій підприємства, економічна характеристика та зміст множини санаційних стратегій.

Тема 7. Методичні підходи до розробки сценаріїв реалізації санаційної стратегії підприємства

7.1. Методичні засади формування та вибору цілей санації.

Концепція збалансованої системи показників та доцільність її застосування в процесі фінансової стабілізації підприємства, що знаходиться у кризовому стані. Визначення загальної мети санаційної стратегії залежно від її типу. Взаємозв'язок між класом кризи підприємства, типом санаційної стратегії та загальної її метою. Розробка комплексу цілей санації в розрізі основних компонент розвитку підприємства в структурі концепції збалансованої системи показників. Фактори вибору цілей санації підприємства. Побудова стратегічної карти для підприємства, що санується. Вибір та обґрунтування показників, що характеризують досягнення цілей санації.

7.2. Розробка стратегічних сценаріїв санації.

Сутність та зміст методу когнітивного моделювання, доцільність його застосування в процесі розробки сценаріїв санації. Когнітивна карта як інструмент когнітивного моделювання, види когнітивних карт. Цільові та управляючі фактори. Побудова нечітких когнітивних карт впливу показників збалансованої системи на досягнення стратегічної цілі санації підприємства. Вибір доцільного сценарію санації та формування комплексу санаційних заходів.

Тема 8. Методичні засади формування фінансового інструментарію оздоровлення функціонування підприємства

8.1. Методичні підходи до проведення санації балансу та участі власників у проведенні санації.

Цілі збільшення (зменшення) статутного фонду. Розрахунковий курс корпоративних прав. Джерела покриття балансових збитків підприємства. Санація без залучення додаткових фінансових ресурсів на підприємство. Економічний зміст і мета санації балансу. Санаційний прибуток та його складові.

Основні цілі та завдання скорочення статутного фонду підприємств. Методи зменшення статутного фонду. Зниження номінальної вартості акцій (деномінація). Зменшення кількості акцій існуючої номінальної вартості. Конверсія. Санація викупом акцій (придбання часток) у власників. Варіанти викупу акцій: за ціною вищою від номіналу, за номіналом, або за ціною, нижчою від номінальної вартості.

8.2. Сутність та форми реструктуризації підприємства.

Реструктуризація підприємства, її зміст та порядок проведення. Чинники, що приводять до необхідності та доцільності реструктуризації: зовнішні та внутрішні. Принципи реструктуризації. Класифікаційні аспекти реструктуризації. Фінансова та виробнича реструктуризація, реструктуризація активів, корпоративна реструктуризація. Цільова спрямованість санаційної реструктуризації. Методи реструктуризації. Етапи і процедура реструктуризації. План реструктуризації.

8.3. Фінансовий механізм реорганізації підприємств.

Механізм реорганізації юридичної особи. Форми санаційної реорганізації підприємства: злиття, поглинання, приєднання, поділ, виділення, перетворення.

Загальні передумови реорганізації суб'єктів господарювання. Реорганізація, спрямована на укрупнення підприємств (злиття, приєднання, поглинання). Мотиви, що спонукають інвестора до реорганізації приєднанням. Реорганізація підприємств, спрямована на їх розукрупнення (поділ, виділення). Головна мета розукрупнення підприємств, що перебувають у стані фінансової кризи. Перетворення як окремий випадок реорганізації підприємств. Етапи реорганізації підприємств укрупненням та розукрупненням. Зміст і порядок складання реорганізаційної угоди. Передавальний та розподільний баланс.

Змістовий модуль 2.

Сучасні технології управління фінансами банку

Тема 9. Сучасний стан технологічних теорій в економічному і фінансовому управлінні

9.1. Тенденції технологізації та еволюція технологій управління фінансово-економічними процесами.

Поняття технологізації. Історія виникнення технологій. Еволюція технологічних теорій в економіці. Перетворення технології на самостійний економічний ресурс. Сучасний арсенал технологій управління. Розвиток технологій управління економічними суб'єктами. Зміщення пріоритетів у використанні управлінських технологій.

9.2. Сутність технологій управління фінансами банку.

Місце технологій управління в системі функцій фінансового менеджменту банку.

Види та властивості технологій управління фінансами банку. Технологічність як узагальнююча характеристика управління фінансами банку. Сфера використання спеціальних та комплексних технологій управління фінансами банку. Виникнення концепції «організаційних рутин» та її застосування в управлінні фінансами.

Тема 10. Теоретичні основи та генезис фінансового менеджменту банку

10.1. Розвиток теорії фінансового менеджменту.

Етапи формування фінансового менеджменту в складі загальної фінансової теорії. Передумови виділення фінансового менеджменту в самостійну наукову дисципліну. Характеристика сучасного етапу розвитку фінансового менеджменту: розвиток методів фінансового забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку, розробка нових фінансових інструментів, інноваційних технологій у сфері управління фінансами, формування нових напрямків фінансового менеджменту: інжиніринг, моніторинг, контролінг, реінжиніринг, збалансована система показників, розвиток стратегічної складової фінансового менеджменту.

10.2. Складові системи фінансового менеджменту банку.

Об'єкти управління фінансами банку. Функції фінансового менеджменту банку як управляючої системи. Функції фінансового менеджменту банку як спеціальної галузі управління. Взаємозв'язок властивостей і функцій фінансового менеджменту банку. Інноваційні тенденції у фінансовому менеджменті банку. Ускладнення інструментарію фінансового менеджменту банку як передумова його технологізації.

10.3. Теоретико-методологічний базис формування та реалізації технологічного підходу у фінансовому менеджменті банку.

Основні підходи до управління фінансами банку. Зміст технологічного підходу у фінансовому менеджменті банку. Принципи технологічного підходу: відповідність «мета – процес – структура», технологічність, типізація, паралельність, гнучкість.

Тема 11. Фінансовий інжиніринг як інноваційна технологія фінансового менеджменту банку

11.1. Теоретичні засади визначення сутності та напрямів застосування фінансового інжинірингу.

Необхідність запровадження інноваційних фінансових інструментів та технологій у рамках фінансового інжинірингу. Сутність поняття "фінансовий інжиніринг". Сфера застосування фінансового інжинірингу та особливості його використання у банківській практиці. Етапи фінансового інжинірингу у банку. Методи, функції та принципи фінансового інжинірингу.

11.2. Типологія фінансових інновацій як засобів фінансового інжинірингу у банку.

Еволюція становлення та формування теорії інновацій. Поняття "фінансова інновація у банку". Види фінансових інновацій у банку: продуктові інновації, технологічні інновації, інновації у бізнес-процесах банку, організаційні інновації. Сучасні інноваційні тренди у банках та їх характеристика.

Тема 12. Вибір спеціальних технологій управління фінансами банку

12.1. Формування системи показників для вибору спеціальних технологій управління фінансами банку.

Показники ефективності здійснення основних банківських операцій – кредитних, із залучення коштів (на депозити, з міжбанківського ринку, за допомогою цінних паперів власного боргу), портфельного інвестування у фондові інструменти, валютних, з розрахунково-касового обслуговування. Застосування кореляційного та факторного аналізу для виділення найбільш значущих показників. Побудова комплексного показника ефективності здійснення основних банківських операцій. Визначення рівнів ефективності здійснення основних банківських операцій з використанням інтервальних

шкал.

12.2. Врахування етапу розвитку банку при виборі спеціальних технологій управління фінансами.

Розвиток теорій життєвого циклу. Моделі життєвого циклу організації. Врахування специфіки функціонування банку при визначенні стадій його життєвого циклу. Визначення кількості та послідовності стадій життєвого циклу банку. Обґрунтування критеріальних характеристик для визначення стадії життєвого циклу банку. Визначення закономірностей ефективності здійснення банківських операцій на різних стадіях життєвого циклу банку. Вибір спеціальних управлінських технологій залежно від стадій життєвого циклу банку.

Тема 13. Визначення готовності банку до запровадження комплексних технологій управління фінансами

13.1. Складові зрілості системи фінансового менеджменту банку.

Поняття зрілості системи фінансового менеджменту банку як комплексної характеристики фінансових, кадрових, організаційних, інформаційних можливостей банку для впровадження і використання технологій управління фінансами. Складові зрілості системи фінансового менеджменту банку: ефективність відтворення фінансових ресурсів, рівень готовності фінансових менеджерів банку до використання комплексних технологій управління фінансами, ступінь формалізації та інформаційного забезпечення фінансового менеджменту банку. Рівні зрілості системи фінансового менеджменту банку. Моделі зрілості системи фінансового менеджменту банку.

13.2. Методичні засади визначення готовності банку до запровадження комплексних технологій управління фінансами.

Визначення рівня ефективності відтворення фінансових ресурсів банку на основі інтегрального показника. Оцінювання рівня готовності фінансових менеджерів банку до використання комплексних технологій управління фінансами за групами компетентностей: особистісними (цілеспрямованість, креативність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність); загальноуправлінськими (здатність до керівництва, уміння координувати роботу, уміння стратегічно мислити, здатність працювати в команді, уміння управляти конфліктами); спеціальними управлінськими (спроможність використовувати нові напрями і методи роботи, наявність аналітичних здібностей, навички та уміння формувати обґрунтовані рекомендації, уміння приймати рішення в умовах невизначеності, наявність спеціальних знань теоретичних основ фінансового менеджменту банку та сучасних наукових рекомендацій щодо використання технологій управління фінансами). Визначення ступеня формалізації та інформаційного забезпечення фінансового менеджменту банку на основі експертного методу. Визначення доцільності використання комплексних технологій управління фінансами залежно від рівня зрілості системи фінансового менеджменту банку.

Тема 14. Збалансована система показників як комплексна технологія управління фінансами банку

14.1. Напрями використання та зміст збалансованої системи показників.

Зміст збалансованої системи показників. Переваги застосування збалансованої системи показників: наявність критеріїв відбору показників та дотримання принципу причинно-наслідкових зв'язків між ними; орієнтація на інновації; узгодження стратегічного та оперативного управління; адаптованість до різних форм економічних суб'єктів; спрямованість використання не тільки як системи оцінки діяльності, але й інструменту стратегічного управління. Склад показників за підсистемами збалансованої системи показників: «фінанси», «клієнти», «бізнес-процеси», «розвиток персоналу»

14.2. Етапи формування збалансованої системи показників банку.

Формування попереднього складу збалансованої системи показників банку:

визначення критеріїв відбору показників функціонування банку до складу збалансованої системи показників; відбір показників за критеріями відображення ключових підсистем, широкого використання, інтерпретовності та відповідності методам обліку і звітності. Формування збалансованої системи показників за результатами математичної обробки: відбір показників за критерієм відсутності мультиколінеарності та несуперечливості показників; формування системи показників з урахуванням критеріїв обмеженої кількості та інформативності показників за підсистемами збалансованої системи показників на основі факторного аналізу.

14.3. Застосування технології збалансованої системи показників при управлінні фінансами банку.

Визначення цілей і показників за підсистемами збалансованої системи показників: «фінанси», «клієнти», «бізнес-процеси», «розвиток персоналу» на різних стадіях життєвого циклу банку. Побудова стратегічних карт банку на основі збалансованої системи показників. Методичний інструментарій виявлення причинно-наслідкових зв'язків у збалансованій системі показників банку та врахування їх в управлінському процесі.

Тема 15. Реалізація технології бенчмаркінгу в банку

15.1. Сутність бенчмаркінгу та його види.

Трактування бенчмаркінгу та його переваги. Класифікація бенчмаркінгу. Сфера застосування бенчмаркінгу в процесі управління фінансами банку.

15.2. Етапи реалізації банківського бенчмаркінгу.

Вибір процесів та об'єктів для порівняння. Обґрунтування складу показників для оцінки. Методика визначення банку-еталона в процесі бенчмаркінгу. Розрахунок та аналіз показників банку-реципієнта та банку-еталона. Встановлення рівнів рекомендованих значень показників для банку-реципієнта. Визначення напрямів покращення функціонування банку-реципієнта. Адаптація найкращих виявлених результатів до умов функціонування банку.

Тема 16. Застосування технології фінансового контролінгу в банку

16.1. Теоретичні основи формування системи фінансового контролінгу в банку.

Сутність контролінгу та його необхідність в системі прийняття фінансових рішень. Передумови застосування фінансового контролінгу для підвищення фінансової результативності банків України. Теоретичні засади визначення сутності та складових системи фінансового контролінгу банківської діяльності. Послідовність формування системи фінансового контролінгу банківської діяльності.

16.2. Інструментарій фінансового контролінгу у банку.

Формування системи показників фінансового контролінгу банківської діяльності за пріоритетними банківськими операціями. Розробка діагностичного інструментарію фінансового контролінгу банківської діяльності. Аналіз відхилень у системі фінансового контролінгу у банку та розроблення їх індикативних значень. Діагностика ефективності системи фінансового контролінгу у банку.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні та практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання їх сформованих компетентностей за дисципліною «Забезпечення фінансової стабільності в умовах глобальних викликів» проводиться у формі заліку, відповідно до графіку навчального процесу, за накопичувальною бально-рейтинговою системою. Результат заліку оцінюється в балах (максимальна кількість – 100 балів,

мінімальна кількість, що зараховується, – 60 балів.

Завданням підсумкового контролю знань та компетентностей здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії з навчальної дисципліни є перевірка їх розуміння програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими темами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння обґрунтовувати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни та продукувати нові ідеї тощо. Виходячи з цього, оцінювання їх знань під час лекційних і практичних занять, а також самостійної позааудиторної роботи проводиться за такими критеріями: ступінь осмислення та засвоєння теоретико-методологічних питань та проблем, які розглядаються в межах навчальної дисципліни; здатність проводити критичний аналіз та незалежну оцінку певних проблемних аспектів; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне дискусійне питання; вміння логічно пов'язувати напрями вирішення поставлених завдань із певними економічними методами та математичним інструментарієм, оперувати інформацією, спираючись на нормативно-правові акти; здатність обґрунтовувати рішення щодо вирішення проблем за наявності неповної або обмеженої інформації, подавати їх логічній та структурованій формі.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Практичні заняття	Презентація	Колоквіум	Усього	
Змістовий модуль 1 Інструментарій фінансової стабілізації	Тема 1, Тема 2	1-2 тиждень	2	4		6	
	Тема 3	3-4 тиждень	2	8		10	
	Тема 4, Тема 5, Тема 6	5-6 тиждень	2	8	7	17	
	Тема 7, Тема 8	7-8 тиждень	2			15	17
Змістовий модуль 2. Сучасні технології управління фінансами банку	Тема 9, Тема 10	9-10 тиждень	2	4		6	
	Тема 11	11-12 тиждень	2	8		10	
	Тема 12, Тема 13, Тема 14	13-14 тиждень	2	8	7	17	
	Тема 15, Тема 16	15-16 тиждень	2			15	17
Усього			16	40	14	30	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано

5.Рекомендована література

Основна

1. Боронос В. Г. Управління фінансовою санацією підприємств : навчальний посібник / В. Г. Боронос, І. Й. Плікус, І. М. Кобушко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 437 с.
2. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с.
3. Онисько С. М. Фінансова санація і банкрутство підприємств: підручник / С. М. Онисько. – 2-ге вид., випр. і доп. – Львів : "Магнолія 2006", 2008. – 268 с.
4. Проноза П.В. Патологические кризисные процессы в экономике Украины : Монография / П. В. Проноза. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2014. – 208 с. Рус.яз
5. Радзивілюк В. В. Судова процедура санації : навчальний посібник / В. В. Радзивілюк. – К. : Атака, 2005. – 116 с.
6. Раєвнева О. В. Санаційна стратегія промислового підприємства: механізм формування та моделі реалізації : монографія / О. В. Раєвнева, М. М. Берест. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2012. – 344 с.
7. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств : підручник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
8. Управління фінансовою санацією підприємства: підручник / Т. А. Говорушко, І. В. Дем'яненко, К. В. Багацька [та ін.] ; за заг. ред. Т. А. Говорушко. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 400 с.
9. Контролінг як технологія управління фінансовими та нефінансовими структурами : монографія / О. М. Колодізев, І. М. Чмутова, К. М. Азізова, М. В. Максимова. – Х. : ХНЕУ, 2014. – 352 с.
10. Лебідь О.В. Бюджетування у банках : навч. посіб. / О.В. Лебідь. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 274 с.
11. Лубенченко О. Е. Фінансовий контролінг суб'єктів господарювання [Текст] : навч. посіб. / О. Е. Лубенченко, Н. В. Акмаєва, І. Л. Чабаненко. – Алчевськ : ДонДТУ, 2010. – 116 с.
12. Терещенко О. О. Фінансовий контролінг [Текст] : навч. посіб. / О. О. Терещенко, Н. Д. Бабяк. – К. : КНЕУ, 2013. – 407 с.
13. Фінансовий інжиніринг: [навчальний посібник] / [О. М. Сохацька, Л. В. Гаврилюк-Єнсен, В. М. Олейко]/ За ред. О.М.Сохацької. – К.: Кондор, 2011. – 660 с.
14. Чмутова І. М. Збалансована система показників як інструмент визначення та реалізації конкурентної стратегії банку / І. М. Чмутова, О. С. Безродна // Теоретичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств: кол. моногр. у 4 т. / за ред. О. А. Паршиной. – Дніпропетровськ : Герда, 2013. – Т. 3 – С. 7–22.
15. Чмутова І. М. Сучасні технології фінансового менеджменту банку: методологія формування на стадіях життєвого циклу : монографія / І. М. Чмутова. – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2015. – 468 с.
16. Чмутова І. М. Аналіз відтворювальних процесів у банківській сфері / І. М. Чмутова // Управління процесами відтворення у виробничій та фінансовій сферах : монографія / І. М. Чмутова, Ю. С. Тисячна. – Х. : ХНЕУ, 2013. – С. 137–224.
17. Чмутова І. М. Технології бюджетування та фінансового контролінгу у системі функцій фінансового управління банком / І. М. Чмутова, О. В. Лебідь // Соціально-економічні аспекти розвитку суспільства : монографія / за ред. М. О. Кизима. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2014. – С. 219–244.

Додаткова

18. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям / М. Д. Аистова. – М. : Альпина Паблишер, 2002. – 287 с.

19. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз / О. І. Барановський // Фінанси України. – № 5. – 2009. – С. 3–20.
20. Барінов В. А. Антикризисное управление / В. А. Барінов. – М. : ИД "ФБК-ПРЕСС", 2002. – 364 с.
21. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга: Ника-Центр, 2004. – 656 с.
22. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс / Ю. Бриг-хэм, Дж. Хьюстон ; пер. с англ. – 4-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 544 с.
23. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. В. Бураковський, О. Плотніков. – Х. : Фоліо, 2009. – 299 с.
24. Гайдуков С. В. Модель відновлення платоспроможності підприємств / С. В. Гайдуков. – Х. : Екограф, 2004. – 36 с.
25. Грищенко О. В. Класифікація кризових явищ в економіці та місце в них промислових криз / О. В. Грищенко, П. В. Проноза // Бізнес Інформ. – № 12. – С. 49–53.
26. Кизим М. О. Аналіз причин економічної кризи в Україні / М. О. Кизим, О. В. Доровський, П. В. Проноза // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 27 – 28 травня 2010 р. – Х. : ФОП Александрова К. М. ; ВД «ІНЖЕК», 2010. – С. 72–76.
27. Киндлбергер Ч. Мировые финансовые кризисы. Мании, паники и крахи, / Ч. Киндлбергер, Р. Алибер; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2010. – 544 с.
28. Колисник М. Финансы. Стратегии, с которыми побеждают / М. Колисник. – К. : Издательский Дом "Максимум", 2006. – 332 с.
29. Корнєєв В. В. Антикризисні інструменти фінансової стабілізації // Глобальна економічна криза 2008–2010 років: світовий досвід та шляхи подолання в Україні : монографія – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – С. 120–139.
30. Крутик А. Б. Антикризисный менеджмент / А. Б. Крутик, А. И. Муравьев. – СПб. : Питер, 2001. – 432 с.
31. Лігоненко Л. О. Антикризисне управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
32. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями : монография / под ред. Т. С. Клебановой. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2007. – 200 с.
33. Молдин Д. Конец долгового суперцикла и его последствия / Д. Молдин, Д. Теппер; пер. с англ. – М. : Манн, Иванов и Форбер, 2013. – 352 с.
34. Пономаренко В. С. Механізм санаційного управління підприємством: засади формування та моделі реалізації : монографія / В. С. Пономаренко, О. В. Раєвнева, С. О. Степуріна. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 304 с.
35. Світогосподарська диспропорційність: особливості, тенденції, вплив на економіку України: наук. доп. / за ред. Л. В. Шинкарук; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 152 с.
36. Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: проблемы науки и практики : монография / под ред. В. С. Пономаренко, Н. А. Кизима, Е. В. Раевневой. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2012. – 376 с.
37. Терещенко О. О. Антикризисное фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с.
38. Хаустова В. Є. Теоретичні аспекти виникнення та розвитку кризових явищ в економіці / В. Є. Хаустова, П. В. Проноза // Проблеми економіки. – № 4. – 2011. – С. 13–23.
39. Хейфец Б. А. Глобальные дисбалансы и реформа мировой валютно-финансовой системы государства // Деньги и кредиты. – № 7. – 2012. – С. 48–56.

40. Діденко С. В. Строкові фінансові інструменти в системі ризик-менеджменту банку: фінансові інновації та управління : монографія / С. В. Діденко, М. Е. Люзняк, Т. А. Медвідь, Н. М. Пантелеєва; Черкас. ін-т банк. справи, Ун-т банк. справи, Нац. банк України (м. Київ). – Черкаси : ДКС Центр, 2010. – 291 с.
41. Каплан Роберт С. Организация, ориентированная на стратегию. Как в новой бизнес-среде преуспевают организации, применяющие ССП / Роберт С. Каплан, Дейвид П. Нортон; пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. – 416 с.
42. Протасов Д. В. Теория и практика применения технологии бенчмаркинга для улучшения качества деятельности организации : монография / Д.В. Протасов. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2009. – 80 с.
43. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І.В. Сало, О.А. Криклій. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. – 314 с.
44. Самородов Б. В. Методологія управління фінансовим розвитком банку : монографія / Б.В. Самородов. – К. : УБС НБУ, 2012. – 307 с.
45. Филиппова І. Г. Контролінг як технологія управління організацією: навчальний посібник / І.Г. Филиппова, В.Г. Сумцов, Г.С. Балахнін. – Луганськ : вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2013. – 240 с.
46. Хольнова Е. Г. Теория и методология формирования и развития отечественного менеджмента банка : монография / Е.Г. Хольнова. – СПб. : СПбГИЭУ, 2008. – 254 с.
47. Beder T. Financial engineering: the evolution of a profession / T. Beder, C. Marshall. – New York: – John Wiley & Sons, 2011. – 616 p.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Банкротство и ликвидация предприятий [Електронний ресурс] // ЛігаБізнесІнформ. Українська мережа ділової інформації. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua/search/business/bankrupt/>.
2. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 14.05.1992 р. № 2343-XII зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Законодавство України – Режим доступу : www.rada.gov.ua
3. Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства : Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
4. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду Державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/5312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
6. Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
7. Сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу : www.me.gov.ua.
8. Сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
9. Сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
10. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua.